

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Landbruks- og matdepartementet

Dato: 15.09.2023
Deres ref: 22/542 og 23/1385-
Vår ref: 22/00782

NIBIO
Postboks 115, 1431 Ås
Tlf: 406 04 100
post@nibio.no
nibio.no

Org. nr: 988 983 837

Innspill til stortingsmeldingen om dyrevelferd

Landbruks- og matdepartementet har bedt om innspill til den kommende stortingsmeldingen, både om husdyrproduksjonene generelt og om reindrift spesielt. Vi viser til vårt tidligere innspill den 7. september 2022, deres nyhet 8. mai om ønsket innspill til stortingsmeldingen, innspillmøtet 8. juni, herunder vår presentasjon *NIBIO's innspill til dyrevelferdsmeldingen – kunnskap og utfordringer i husdyrproduksjon og utmarksbeite*, samt brev om ønsket innspill om reindrift av 27. juni 2023.

Faglige vurderinger er koordinert av Grete H. M. Jørgensen i Divisjon for matproduksjon og samfunn og Magnhild Garte Høiberg i Divisjon for kart og statistikk. Inger Hansen, Gabi Wagner og Lise Grøva i Divisjon Skog og Utmark og Finn Arne Haugen i Divisjon Kart og Statistikk har også bidratt med sine innspill.

Oppsummerte innspill fra NIBIO

Vi anbefaler at følgende momenter tas med i det videre arbeidet med dyrevelferdsmeldingen, i tillegg til innspill levert ved forrige runde i 2022 og innspills-møte i 2023:

- Definere dyrevelferdsbegrepet
- Utrede minimumskrav til areal for sau og geit
- Utrede muligheten til å tilby fast liggeunderlag til sau og geit
- Øke kunnskapsgrunnlaget om tiltak for å redusere spedlamtapet
- Øke kunnskapsgrunnlaget om tiltak for å redusere tap av dyr på utmarksbeite
- Øke kunnskapen om reindriftens bruk av beitearealer og effekter av inngrep
- Øke kunnskapen og dokumentasjonen av tradisjonell og erfaringsbasert kunnskap hos reindriftsutøvere
- Tilrettelegge for økt bruk av utmarksarealer som beiteressurs i hele landet
- Revidere «Gjerdelova»
- Kartlegge mer av beiteressursene i landet
- Øke kunnskapsgrunnlaget om produksjonsresultater hos dyr på beite

NIBIO

Nedenfor følger de mer utdypende faglige vurderingene og begrunnelsene.

Generelt om dyrevelferdsbegrepet

En ny stortingsmelding om dyrevelferd bør samle seg bak en felles forståelse for hva dyrevelferd er. NIBIO nevner for eksempel i denne sammenheng forslag til definisjon formulert av etologigruppen ved NMBU i 2004: «Individets subjektive opplevelse av sin fysiske og mentale tilstand, i sitt forsøk på å mestre sitt miljø». Definisjonen har senere vært referert i rapporten «Forskningsbehov innen dyrevelferd» utgitt av Norges Forskningsråd i 2005 og den representerer en mer moderne vinkling på dyrevelferdsbegrepet enn de velkjente «Fem Friheter» fra 1965.

Med en slik definisjon som grunnlag vil arbeidet med norsk regelverk ikke stå i kontrast til retningen i EU sine forordninger, som også antar en lignende retning. Men det er viktig å merke seg at definisjonen tar hensyn til dyrets subjektive opplevelse og setter ikke begrensninger i f.eks. subkliniske tilstander. I praksis kan man altså ikke vurdere dyrevelferd på gruppenivå men må vurdere alle enkeltindivider. Det er heller ikke slik at en kan gjøre felles vurderinger for samme art som lever under ulike miljøpåvirkninger. Det får igjen implikasjoner for samme produksjon, men i ulike deler av landet, som opererer under svært forskjellige klimatiske forhold og rammebetingelser.

Innemiljø til sau og geit

Det mangler i dag forskrifter med minimumsanbefalinger for areal og dyretetthet for småfe. Manglende arealforskrifter medfører i praksis dyretettheter ned mot 0,7 kvm/dyr i fullspaltebinger (Bøe og Simensen, 2003). Dette står i kontrast til gjeldende regelverk for alle andre dyrearter i produksjon og for sau og geit i andre land, for eksempel vårt naboland Sverige der arealkravet er 1,7 kvm per sau. Der er det heller ikke tillatt å ha spaltegulv som liggeareal, noe som også samsvarer med Sveitsiske bestemmelser for sau (Bøe og Jørgensen, 2012).

Fra omfattende forskning, under norske klimatiske forhold vet vi allerede at sauene velger å ligge på tette gulvtyper i stedet for på spaltegulvs løsninger. I tillegg viser sauene en klar preferanse for gulvtyper med lav varmeledningsevne rett etter klipping (Færevik et al., 2005; Jørgensen et al., 2017). Potensielle løsninger på et eventuelt krav om tett gulv på liggearealet finnes (Jørgensen and Bøe, 2009).

Hvor stor plass en skal foreslå for småfe som minimum avhenger av rase og kroppsstørrelse. Vi peker her på at de negative effektene av høye dyretettheter er flere og mer alvorlige enn eventuelle effekter av gruppestørrelse i seg selv.

NIBIO

Tap av lam

De sikreste tallene for lammetapet før lammene slippes på vårbeite har vi fra Sauekontrollen. I 2022 var 4,4% av alle fødte lam døde ved fødsel. Av disse levendefødte, døde 3,1 % før de ble sluppet på vårbeite. Det vil si at det totale lammetapet inne (7,5 %), er høyere enn det gj.sn. lammetapet på utmarksbeite (6,5 %, i 2022). I tillegg går det noen lam tapt på vårbeite, før besetningene blir sendt til skogs/fjells.

Tap av dyr på beite

NIBIO og Norsk viltskadesenter har gjort mye arbeid med kadaversøk og registrering av dødsårsaker hos beitedyr i utmark over mange år. Høye tap av dyr på beite skyldes som oftest både sykdom, ulykker og rovvilt. En beitebruksplan som blant annet beskriver hva en skal gjøre hvis en skadesituasjon oppstår og hvem som har ansvaret for hva kan være et mulig tiltak. Det kan også være behov for å sette i verk forebyggende tiltak som for eksempel tidlig sanking. Tilskudd til elektronisk overvåkning har vist seg positivt, i tillegg til hyppig tilsyn, organisering i beitelag og samarbeid om gjerdehold.

I reindrift er særlig tidlig tap (mellom kalving og kalvemerking) av kalv til rovdyr, særlig til ørn, jerv og gaupe, et problem uten at det er så langt mulig å dokumentere tapstall siden nøyaktig antall fødte kalver er ukjent og kadavrene forsvinner oftest for raskt for dokumentasjon. Økt kunnskap er nødvendig for å iverksette forebyggende og konfliktdempende tiltak.

Reindrift

Økt press på beitearealene (kumulative effekter) og trekkleir mellom disse er i kombinasjon med klimaforandringer et problem for reindriften. Reindrift er en arealkrevende næring og fleksibilitet (mulighet for flokken å flytte mellom ulike beiteområder) er avgjørende for å sikre at reinsdyrene er i god kondisjon gjennom hele året. Dårlig tilgang til beite eller transport mellom beiteområdene med bil-/båttransport kan være stressende, særlig for drektige simler og kalver. Begrepet "beitero" må defineres i samarbeid med reineierens tradisjonelle kunnskap og settes på en fysiologisk kunnskapsbasis som tar hensyn til reinens grunnleggende behov for ro, søvn, uforstyrret drøvtygging og energiuttak fra tilgjengelige beiteressurser. Reindriftenes arealer (kalvingsområder, de ulike årstidsbeitene, flytte- og trekkleier, oppsamlingsområder og luftingsområder) trenger derfor bedre avveies til behov for utbygging og andre forstyrrelser gjennom menneskelig aktivitet. Vi mangler data på effektene av langvarig stress og hyppig unnvikelsesatferd på reinens fysiologiske og mentale tilstand samt flokkdynamikken. Reineierens tradisjonelle/erfaringsbaserte kunnskap må derfor ivaretas og dokumenteres for å skape et kunnskapsgrunnlag for egnede tiltak for forbedret dyrevelferd.

Klimarelaterte beitekriser øker i frekvens og beredskapen for dette bør forbedres. Tilleggsfôring er ikke ønsket i tradisjonell reindrift, men kan bli den nye normen i fremtiden. Det er viktig å øke kunnskap om fôrkvalitet og fôringstyper og –metoder når vinterflokkens overlevelse skal sikres.

NIBIO

For smittsomme, stress- og klimarelaterte sykdommer, parasittbelastning, dyrevelferdsmessige utfordringer under avlving, kastrasjon og transport henviser vi til arbeid fra Veterinærinstituttet, særlig reinhelsetjenesten.

Kartlegging og bruk av utmarka som beiteressurs

Kun 14 % av landarealet i Norge er ikke å regne som utmarksbeiteareal. Det vil si at arealet enten ikke er tilgjengelig for beitedyr eller er vegetasjonsløst. Tilgjengelig utmarksbeiteareal utgjør 86% av landarealet (Rekdal og Angeloff, 2021). Nyttbart beite, altså arealet en kan regne med at dyra tar beiteplanter fra av betydning for tilvekst utgjør 137 000 km², eller 45% av det totale landarealet. Dersom alt av beiteressurser i utmark kunne benyttes av sau, ville det teoretisk vært nok fôr til 9,5 mill sau gjennom en normal beitesesong på 100 dager. I tillegg kommer den fôrressursen som ville hjortedyr og tamrein tar opp, uten at dette er i direkte konkurranse med det sauene spiser. Verdien av dette fôret, hvis det skulle vært erstattet av kraftfôr til 4 kr per fôrenhet er 3,8 milliarder kr. Ut fra antall husdyr sluppet på beite ble det høstet 256 millioner fôrenheter i utmarka i 2019, til en verdi av 1 milliard kroner (Rekdal og Angeloff, 2021). Potensiale for å ta ut mer her er altså stort. Men skal vi ha mulighet til det, og sikre beitedyra mot påkjørsel og skader må gjerdene holdes i hevd. Det hersker i dag en usikkerhet rundt gjerdeplikt. Regelverket er gammelt og hytteiere ansvar er mindre fulgt her under også problematikk tilknyttet gamle og nedgrodde gjerdene. Det er derfor nødvendig at dette ryddes opp i og gjøres klarere i regelverket.

Tilrettelegging for økt beitebruk og utnyttelse av utmark med god beitekvalitet, vil ha flere gunstige effekter på dyrevelferden for storfe og småfe:

- Utmarka har store arealer som gir mulighet for fri bevegelse og mosjon.
- Drøvtyggerne får utøvd sin naturlige beiteadfærd.
- Forebygge utfordringer med parasitter ved bruk av store nok utearealer for beitedyr.

Storfe og småfe har et iboende naturlig behov for å beite, ikke bare fysiologisk som drøvtyggere, men som aktiviteten beiting er i seg selv. For å utøve normal beiteaktivitet kreves tilstrekkelig størrelse og god kvalitet på beitearealet. I utmarka ligger det potensielt store ressurser i form av beiteareal, som vist ovenfor. Beiting i utmarka gir dyra mulighet til å utøve beiteaktivitet og til fri bevegelse. Videre, god dyrevelferd innebærer dyr i normalt hold, også gjennom beitesesongen. Tilveksten hos diende lam og kalver som går sammen med mordyret avhenger av at mordyret har god næringstilgang for å opprettholde tilstrekkelig melkemengde og god kvalitet på melka. God kvalitet på beitet og stort nok beiteareal er nødvendig for at beitedyra skal få den næringstilgangen de trenger. Ved å kartlegge beiteressursen i utmarka får vi bedre kunnskap om den lokale beitekvaliteten for storfe og småfe. Dette gir bedre forutsetninger for å ta vare på og prioritere beiteområder med god beitekvalitet opp mot andre interesser i utmarka. Økt satsing på kartlegging av beiteressursene vil på denne måten bidra til styrket dyrevelferd og utnyttelse av utmarka.

Utmarka ligger som en ressurs med store arealer og bidrag til god dyrevelferd hos beitedyr. Likevel er det utfordringer som i ulik grad kan komme i veien for god dyrevelferd, slik som rovdyr og utbygging med tilhørende interessekonflikter. Her er det nødvendig med gjennomtenkte og

NIBIO

langsiktige avveininger som muliggjør framtidig husdyrproduksjon. For prioritering av lokal matproduksjon med god dyrevelferd bør det legges til rette for god utnyttelse av utmarka gjennom kartlegging av beite og økt beiteaktivitet i utmarka. Elektroniske løsninger kan bidra med forbedret tilsyn og et bedre kunnskapsgrunnlag om skadevoldende rovdyr.

Med vennlig hilsen

Per Stålnacke

Forskningsdirektør, NIBIO